

Vi kan ikke undvære fordomme

Vores trang til at markere forskelle til andre er et levn fra fortiden, som vi stadig bruger til at styrke vores identitet.

Af Helge Hollesen, Aarhus Universitet, 4.11.2019

Fordomme? Nej vel, ikke her.

Og dog. De florerer omkring os i talemåder, godhjertede drillerier eller ondsindede stigmatiseringer af hele befolkningsgrupper. Og spørger man forskerne, er fordomme nærmest ikke til at komme uden om.

– Fordomme er et uomgængeligt vilkår, fastslår Henrik Høgh-Olesen.

Han er professor i psykologi med særlig interesse for evolutionær psykologi og ser netop fordomme som et levn fra en fjern fortid på steppe, hvor vores forfædre fandt sammen i mindre grupper og betragtede andre grupper som fjender.

– Det er stadig sådan, at vi bliver chauvinister, så snart vi indgår i en gruppe. Så synes vi, at vores gruppe er lidt bedre end de andre. Det viser et utal af eksperimenter, hvor mennesker helt vilkårligt er blevet opdelt i grupper, forklarer Henrik Høgh-Olesen.

Vi udtrykker os selv

Fordomme er langt hen ad vejen et spørgsmål om på samme tid at markere en forskel til andre og udtrykke noget om sig selv.

– Når vi siger, tyskerne går i takt, og svenskerne er meget formelle, så ligger der jo et udtalt udsagn om, at sådan er vi danskere bestemt ikke, siger antropologen docent Ole Høiris. I hans optik er fordomme tæt forbundet med identitet.

– Man styrker sig selv og sin identitet ved at tale negativt om andre. Det gælder også mellem kulturer, og det vidste den tyske 1700-tals filosof og teolog Herder. Han mente, det var vigtigt at tale nedgørende eller ondt om andre kulturer for at opbygge en national identitet og styrke befolkningens sammenhold, lyder det fra antropologen.

Om fordomme så ligefrem er forudsætningen for at skabe sig en identitet, er Henrik Høgh-Olesen ikke helt sikker på.

– Det er et svært spørgsmål, men en stor del af vores identitet baserer sig på oplevelsen af solidaritet i den gruppe, vi tilhører: Her gør vi sådan, i modsætning til dem, der gør det på en helt anden måde. Bagsiden af den identitet er en usagt eller formuleret fjendtlighed over for dem, vi så afgrænser os fra, siger psykologiprofessoren.

Brug for sydebukke

Ordet fordom siger næsten, hvad det handler om, nemlig domme, vi fælder forud uden at kende til sagen. Vi bruger dem ofte til at begribe verden. Derfor har generationer lært, at sigøjnere stjæler, og finner stikker med kniv, når de har bundet vodkaflasken. Når det så viser

sig at være forkert, er vi som regel også parat til at erkende det. Psykologerne kalder det reversible fordomme.

Modsat findes der også irreversible fordomme. Som regel viser de sig hos autoritære personer, der er vokset op i meget rigide og autoritære miljøer uden mulighed for kunne protestere eller afreagere. Derfor har de brug for syndebukke, og fordomme bliver en del af det, psykologerne kalder det autoritære kompleks.

– De mennesker er fuldstændig uimodtagelige for fakta, forskning og statistikker og vil hellere ændre virkeligheden end deres fordomme, fastslår Henrik Høgh-Olesen.